FR. ERNEST. BRVCKMANNI
MED. DOCT. ACAD. CAESAR. NAT. CVR.
COLLEG. ET PRACT. BRVNSVIC.

SPECIMEN PHYSICVM
SISTENS
HISTORIAM NATVRALEM LAPIDIS NVMMALIS TRANSYLVANIAE.

Fig:1.

2.

WOLFENBVTTELAE

MDCCXXVII.

GENEROSISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO VIRO

DOMINO

DN. IOHANNI ANDERSON,

J. V. CELEBERRIMO DOCT.

INCLYTAE HAMBVRGENSIVM REIPVBLICAE

CONSVLI PRVDENTISSIMO, GRAVISSIMO,

RERVM NATVRALIVM AESTIMATORI SINGVLARI,

PATRONO SVO

OMNI OBSERVANTIAE CVLTV DEVENERANDO,

QVO VIVENTE

SENATVS ORNATVR OPTIMVS,

MVSAE FLORESCVNT EGREGIAE,

ET

SECVRITATEM SIBI SPONDET

TOTA HAMBVRGENSIVM RESPVBLICA

ORNATISSIMA,

HVMILLIMO ANIMO,

GRATA MENTE,

DEVOTA MANV

EXIGVVM HOC LITHOLOGICI STVDII SPECIMEN

OFFERT

ET

AEQVATOS MERITIS INGENTIBVS ET VIRTVTIBVS ANNOS EX ANIMO SINCERO PRECATVR

F. E. BRüCKMANN D.

SPECIMEN PHYSICVM
DE
LAPIDE NVMMALI TRANSYLVANIAE.

---

§. I.

TRaditiones & fabulæ quia ante aliquot ſecula, quum barbaries craſſa imperii ſceptra per totum ferme terrarum orbem teneret & ſtudia quaſi ſepulta laterent, in omnes ferme ſcientias amauroſi & cœcitate quorundam ſemieruditorum irrepſerunt, ſibique locum adjudicarunt, nec iſta Phyſices pars, quæ lapidum & gemmarum hiſto-

historias tradit, libera ab istis mansit, sed hisce quoque maculis conspurcata est. Sic prostat traditio de Melonibus, fructu alias suavissimo & delicatissimo, montis Carmel ex maledictione Prophetæ Eliæ, cum ei petenti hortulanus quidam nebulo talem fructum denegasset, in saxeam duritiem conversis; Sic prostat fabula de pisis, quæ Christus, hominum servator, in lapides rotundos minores, pisi magnitudine adhuc gaudentes, transformasse dicitur, cum ex rustico quodam Judæo Terræ sanctæ circa Bethlehemum, unde pisa Bethlehemitica appellata fuerunt, pisa serente & plantante quæsivisset: Quodnam seminis genus in suum prosterneret agrum? qui, cum responsum dedisset, se plantare & serere lapides: Christum replicuisse: sint igitur & maneant in omne ævum lapides! & momento citius hæc semina rotunda talem Gorgonicam passa sunt metamorphosin. Quod tamen miraculum, cum sacer codex ne linea quidem istius mentionem adiecit, omnes merito in dubium trahunt, & valde suspectum habent. Sic porro prostat fabula de lapide frumentaceo, qui omnis generis semina esculenta v. g. hordei, tritici, fabarum, lentium &c. monstrat, quique originem suam, uti narratur, deberet avaro frumenti Judæo venditori, qui annonæ caritate frumentum paupertate oppressis vili pretio vendere noluerit, sed semper cariora exspectans & exoptans tempora, pro explenda sua enormi avaritia, divina accedente ira omne eius granum saxificatum sit. Porro traditionem sapit, quod de Glossopetris insulæ Malthæ Maris Medi-

Mediterranei narratur, in qua maledictione S. Apostoli Pauli, primi Christianæ religionis doctoris & propagatoris, omnes serpentes totius modo dictæ insulæ, absumtis partibus mollioribus, ita sint indurati, ut nihil nisi lapideam substantiam referant, servata nihilosecius figura & structura animalis istius serpentis, ejusque partium, quæ adhuc exteris, sub nomine glossopetrarum & oculorum serpentum venduntur. Dantur adhuc plures aliæ de aliis lapidum generibus historiæ fabulosæ, quas silentii peplo involventes lubenter prætergredimur, & de lapide nostro nummali recensebimus parem prioribus legendam, narratur autem & circumfertur hunc in modum: Ladislaus, primus Hungarorum Rex, qui ob singularem religionis Zelum pietatemque haud fucatam inter Divos relatus, Sanctique nomen in Ecclesia Romana adeptus est; istum ferunt primum, tota Hungaria a Tartaris pulsum in Daciam seu Transylvaniam in urbem Claudiopolin, quam Hungari Coloswar appellitarunt, profugisse. Istic cum opulento quodam & prædivite lanio amicitiam familiaritatemque singularem plane contraxisse, cujus etiam sit factus compater, cum infantulum lavacro sacro pro abluenda lue originali traderet. Hujus lanii auxilio & pecunia, qui illi omnes persolvit expensas, Rex sanctissimus rebelles Tartarorum cohortes denuo aggressus, eis totum Hungaricum potentissimum Regnum ademit, e faucibusque iterum felicissime eripuit. In hac Tartarorum fuga, cum nummos ex auro cusos, quos ex præda isti barbari

colle-

collegerant, Aradiensi, sic dicto, campo abjicerent, ut insequentes Hungaros hostes, collectione istius aureæ monetæ remorarentur & se liberos & securos ab illorum insequutione redderent, precibus supplicibus a Deo contendit, ut aurum hoc, optimum alias & omnibus gratissimum metallum, in lapides converteret! Optimum piissimi Regis votum eventus optimus & desideratus insequutus est, miraculumque statim adfuit nemine non militum maxime obstupescente. Inde factum putant, ut Aradiensis ille, modo nominatus, campus planis lapillis circularibus abundet, qui aliquando aurei nummi fuerint. vid. Carol. Clusium in Nomenclatur. Pannon. Joh. Rudolp. Camerarium in Sylloge memorabilium Medicinæ & mirabilium naturæ arcanorum Cent. III. Particul. XXV. p. 153. 154. Hübnerum in Lexico naturæ & artis sub titulo: lapis nummalis. p. m. 1400.

§. II.

Tradidimus sic breviter & compendiose ea, quæ de hoc concreto lapideo ab aliquot retro seculis fabulose narrantur, & sic dicitur in hodiernum usque diem lapis nummalis, a nummo isto aureo, quem conversionem lapideam, ut supra retulimus, passum fuisse nimis creduli credunt. Germani istum vocant lapidem Pfenning-Stein / superat autem magnitudine sua & pondere omnem monetam istam minutulam, quam nomine eines Pfennings in commutatione majoris valoris pecuniæ usurpare consueverunt.

verunt. Delineationem iſtius ſic dabimus: eſt lapis ex meris ſemicircularibus convexis ſibi invicem ſuperimpoſitis cruſtis vel lamellis conſtans, utrinque convexus, figuræ lentiformis rotundæ, vario ſub magnitudinis ſchemate conſpicuus, coloris cinerei ad album vergentis, per medium in duas partes ſciſſus & diviſus, planities duas intermedias ſiſtens, in quarum planitierum utroque latere circulares lineæ incerti numeri oculis ſeſe objiciunt.

§. III.

Nummus hic lapideus ex meris lamellis & cruſtis tenuiſſimis, folii chartæ craſſitiem vix adæquantibus, una nunquam non alteram firmiſſime & arctiſſime junctam excipiente, cum unius laminæ convexitas in alterius concavitatem adæquate quadrat, quæ omnia oculo nudo facile cognoſci & diſtingui poſſunt, magis autem & melius certe hæ cruſtulæ ſub oculi viſum cadunt, in contuſione & confractione inſtrumento quodam ferreo inſtituenda, ubi ſimul ſemicircularis harum ſubſtantia & ſtructura interne latens in apricum producitur.

§. IV.

Figuram externam habet utrinque convexam æqualem, lentium ſemini orbiculari ex aſſe analogam, quare etiam a celeberrimo Scheuchzero, Oryctographorum noſtri ſeculi facile coryphæo, re-

fertur ad lentes lapideas, a quibus tamen magnitudine sua & structura interna plane singulari longe recedit. Lentes enim petrifactæ (sunt autem nihil aliud quam conchulæ minimæ bivalves) non tantam primo præ se ferunt magnitudinem, nec secundo ex crustis & lamellis componuntur, nec tertio divisæ malleo per medium oculis objiciunt lineas spirales & circulares. Prostant enim apud nos & lentes lapideæ elegantissimæ, & majores & minores, repertæ a nobis in Hungaria superiori in Comitatu Liptoviensi haud procul a pago Thurick cognominato, quæ toto cœlo aberrant a nostro lapide nummali, quas dictas lentes cuilibet exoptanti monstrare & proponere non recusabimus. Maximus nummus lapideus floreni ex argento conflati interdum magnitudine gaudet, crassitie autem in medio seu centro istum superat, minimus boni, uti vocant vulgo, medius duorum bonorum grossorum magnitudinem præ se fert.

§. V.

Colorem supra §. II. indicavimus gryseum, adest quidam apud nos, qui ad luteum vergit. Quando hic lapis malleo & instrumento acuto ferreo, quod Meissel murarii vocant, dividitur, duæ planities in medio apparent, quæ meras lineas circulares plane ad invicem junctas pro numero lamellarum, ex quibus constat lapis, offerunt, in centro lapidis breviores, in extremitatibus marginem versus longiores,

giores, incerti tamen numeri, numeravimus enim ad XL. Ex quot enim lamellis lapis compoſitus eſt, ex tot circulis inſcriptio nummalis ſeſe viſui præbebit; ſi ex XL. conſtat cruſtis, & XL. circulares ſe oculis noſtris objicient lineæ, ſi ex paucioribus, & pauciores ſe ſiſtent circuli. Adeo autem difficulter propter ſtrictiſſimam & arctiſſimam laminarum & circulorum cohæſionem per medium accurate ſe ſcindi & findi patitur, quo binæ planities perſpicue in apricum prodeant, ut inter viginti vix unum, eleganter monſtrantem utraque bina plana, cum circulis omnibus ſatis clare & dilucide videndis, invenies & ex voto ſcindes.

§. VI.

Patria eſt Aradienſis campus in Tranſylvania, ubi in agris viaque ipſa, qua equis curruque tranſitur, quæ hisce lapillis quaſi obruta & ſtrata eſt, tantam colligere licet copiam, ut ſpatio quadrantis horæ, vel brevioris adhuc temporis, integram menſuram, quam nos Brunſvigæ einen Himbten appellare ſolemus, ſine ulla moleſtia manu corradere posſimus. Helvetia quoque horum nummorum non expers eſt, ſic enim ſunt excellentiſſimi Scheuchzeri verba in Itineris Alpini Imi deſcriptione p. 5. Mons Klein-Aubrig totus quantus refertus eſt lentibus illis ſtriatis utrinque convexis, in maſſa lapidea vario ſub ſchemate conſpicuis, convenit cum numismali lapide Tranſylvaniæ a Cluſio in nomenclatura

Pannoniæ notato. Hoc ſaxum exhibet figuras lentiformes, vel ſi mavis, nummulares, ob ſpirales ſuos tractus ad Cornua Ammonis forte referendos &c. evolve quoque, ſi placet, ejus Oryctographiam Helveticam pag. 326. ubi deſcriptio & figura CLVIII. in nulla parte a noſtro nummo abire & abludere videtur, quam in hoc, quod nempe Helvetici lapides in matrice dura lapidea ſint inveniendi, & maſſis ſuis petroſis ita firmiter impacti, ut non inde excuti queant, niſi in fruſtula diffracti, & quidam magnitudinem ſaltim lentis vegetabilis præ ſe monſtrent, cum Aradienſes minime groſſum bonum adæquant. In Sileſiæ montibus, a mole Giganteis dictis, ſilices circulares convexo plani, Germ. Circkel-oder Kreiß-Steine/ qui in uno latere convexitatem, in averſo vero altero planitiem monſtrant, ex multis ſuper-incumbentibus lamellis, quæ ad centrum usque ſeu helicem ſe extendunt, conſtant, inque plano latere tractus ſpirales ſiſtunt, quod ad deſcriptionem & delineationem in tabula ænea videndam, quam Georg. Anthon. Volckmann in Sileſiæ Subterraneæ Part. II. pag. 331. Tab. II. Fig. V. exhibuit, cum noſtro dimidiato lapide conveniunt, reperiuntur. An quoque huc pertineant Nummi di Bonino, qui ob orbicularem formam, veluti nummos magnitudine varios exprimentes, reperiundi in monte Bonino prope Suapium oppidum dictionis Veronenſis, quorum Calceolarius in Muſ. pag. 328. mentionem fecit, non accurate dicere poſſumus, cum nec dictus liber Calceolarii ad manus ſit, nec

iſtorum

iſtorum unquam exemplar quoddam in ullo Lithophylacio a nobis viſum fuerit. Schefferus in ſua Lapplandia pag. 415. deſcripſit quoque lapidem quendam, nummalem dictum, luteum Lapplandiæ, ſemithaleri magnitudine, qui ripas fluvii Tornæ, haud procul a Cupri-fodinis Juneſuando nominatis, pro patria agnoſceret, ſed cum delineatio ſit inſufficiens, non audemus iſtum cum noſtro combinare & pro uno eodemque genere venditare.

§. VII.

Nunc nodus Gordius, difficulter frangendus, nec fortiſſimi Herois Alexandri, Magni cognominati, gladio reſolubilis, in ſcenam prodit. Nempe quid natura maſſa hac lapidea rotunda intenderit? an ſit purus putus iſtius luſus, quem temporis fallendi gratia conſtruxerit? an ſit labor artificioſus Pygmæorum & ſpirituum infra terræ cruſtam latitantium? an ſit quoddam corpus animale vel vegetabile ſaxificatum? & cur, quomodo, & quando hanc paſſum ſit metamorphoſin Gorgonicam crudelem? cur in tanta copia in hac vel illa regione ſaltim ſit reperibile? Sed prodeat naturæ anatomicus, ſcrutator & haud indiligens rimator acutiori politiorique, quam Alexandri, gladio inſtructus, & ſolvat & ſcindat hunc naturæ ſtrictiſſimum nodum, & laudes habebit! Definire equidem poſſumus atque exponere, quid non ſit, ſed quid ſit, hic hæret faucibus aqua. Sic non eſt lens lapidea vel

petrifacta, a qua magnitudine & aliis circumſtantiis, quæ a nobis jam ſupra §. IV. ſunt allatæ, diſtat; ſic non eſt, nec unquam fuit nummus verus aureus, cum nulla moneta in interiori ſua ſubſtantia habere poteſt effigiem & monetarii preli ſignaturam; & poſito, ſed non conceſſo, nullum monetæ genus veterum, (ſunt enim omnia, quæ diu per multa annorum ſecula abſcondita & ſepulta fuere, rurſus e terræ gremio eruta, nunc nota & deſcripta) nec recentiorum temporum effigiem ex meris circulis videndam præbet & offert; nec etiam credibile, ſi veri fuerint nummi, quod Tartari in fuga tantum iſtos tam copioſe in hunc ſaltim agrum, nec ſparſim, ut alias gens bellica ſolet aliquid ipſi oneroſum abjicere & relinquere, hinc inde diſſeminarint? nec etiam probabile, quod tantum auri pondus poſt ſe rejecerint, cum multa centena centenaria horum lapidum hic hodierno die colligi & corradi poterunt? Porro, quis portionem de his in Gigantum Sileſiæ & Helvetiæ montes, Klein-Aubrig appellatos, deportavit? ſunt enim in his quoque reperibiles, eandem hic non agnoſcunt metamorphoſeos cauſam, miraculo divinitus factam, ergo aliam; ſed quamnam? Nec eſt Cornu Ammonis petrifactum, cum circuli & gyri non externe, uti in omnibus hujus petrifacti animalis marini ſpeciebus hactenus detectis, videantur, ſed in media & interiori nummi ſubſtantia ipſisque viſceribus lateant; nec poterit eſſe umbilicus marinus, operculum alias ſatis notum cujusdam cochleæ marinæ, qui in uno tantum latere convexi-

tate gaudet, in altero vero planitiem oſtendit, hic autem denarius utrinque convexus eſt.

§. VIII.

Oculatiores ſic nobis Phyſici & rerum naturalium ſtudioſiſſimi rimatores dijudicent & detegant, quid natura nunquam otioſa voluerit hoc concreto lapideo curioſo & nunquam ſatis admirando? ſi detexerint, nobiscum communicent, magnopere rogamus, gratiasque habebimus haud vulgares; noſtris hactenus oculis vera cauſa abſtruſa, & in profundo puteo alte demerſa, nondum revelata fuit.

FINIS

EXPLICATIO FIGVRARVM.

Fig. Nummalis lapis Tranſylvaniæ integer ex ſupra dicto agro nondum diviſus.

Idem per medium ſciſſus, repræſentans circulos in plano ſuo.

* * *